

FINANCIJSKO ZNANJE I POSLOVNO ODLUČIVANJE U OKOLNOSTIMA RIZIKA

Milić, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:340782>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-19**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**FINANCIJSKO ZNANJE I POSLOVNO
ODLUČIVANJE U OKOLNOSTIMA RIZIKA**

Mentorica:

Izv. prof. dr. sc. Ana Kundid Novokmet

Studentica:

Katarina Milić, 1165445

Split, rujan 2019. godine

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1 Problem istraživanja	1
1.2 Ciljevi istraživanja.....	2
1.3 Metode istraživanja	2
1.4 Struktura rada	2
2. OSNOVNA POLAZIŠTA KONCEPTA FINANCIJSKE PISMENOSTI 4	
2.1 Definiranje financijske pismenosti.....	4
2.2 Koncept i elementi financijske pismenosti	5
2.3 Financijska pismenost - suvremena potreba.....	7
3. EFEKTI FINANCIJSKOG ZNANJA NA POSLOVNO ODLUČIVANJE U OKOLNOSTIMA RIZIKA: TEORIJSKI OKVIR	10
3.1 Osnove poslovnog odlučivanja	10
3.2 Definicija i vrste rizika	11
3.3 Važnost financijskog znanja u poslovnom odlučivanju u okolnostima rizika	16
4. PILOT ISTRAŽIVANJE EFEKATA FINANCIJSKOG ZNANJA NA POSLOVNO ODLUČIVANJE U OKOLNOSTIMA RIZIKA	18
4.1 Uzorak istraživanja	18
4.2 Anketni upitnik.....	19
4.3 Rezultati pilot istraživanja.....	19
5. ZAKLJUČAK.....	29
LITERATURA	30
POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA	32
PRILOG 1 – ANKETNI UPITNIK	33

SAŽETAK	38
SUMMARY	39

1. UVOD

1.1 Problem istraživanja

U ovom radu istražuje se nekoliko važnih pojmova kao što su financijska pismenost, financijsko znanje te efekti financijskog odlučivanja u poslovanju.

Istraživanje koje je provedeno u radu ističe važnost financijskog znanja i financijske pismenosti za poslovanje jednog poduzeća. Provođenje kvalitetne i disciplinirane financijske poslovne politike unutar poduzeća je ključno da poduzeće bude uspješno te sa pozitivnim financijskim rezultatom na kraju poslovanja. U radu je osnovni problem analiza financijske pismenosti i njenih učinaka na poslovanje poduzeća. S obzirom da je koncept financijske pismenosti relativno novi pojam ne postoji jedinstvena definicija, već su mnogi autori i različite organizacije ponudile svoja objašnjenja.

Naime, napretkom društva u svim segmentima života na red je došlo i pitanje financijske pismenosti populacije. Financijsko obrazovanje postalo je neophodno zbog naglog razvoja financijskog tržišta i demografskih promjena. Globalizacija i tehnološke inovacije otvorile su pristup brojnim proizvodima, a pojedincu nametnuli financijski kontekst u kojem je nužno na dnevnoj razini donositi veći broj odluka vezanih uz učinkovito upravljanje novcem u svrhu poboljšanja svoje financijske dobrobiti. Financijsko tržište obiluje sofisticiranim proizvodima koji pojedincima omogućavaju aktivnije sudjelovanje u upravljanju financijama, no istovremeno zahtijevaju više razine vještina od onih kojima se služe pri upravljanju osobnim ili obiteljskim financijama.¹

S naglim porastom interesa za fenomen financijske pismenosti znanstveni i stručni radovi iznijeli su mnoštvo definicija. Jedna od njih je da je „financijska pismenost vještina upravljanja osobnim financijama“.²

Financijska pismenost za učinak ima pozitivne posljedice. Pozitivne posljedice se ogledavaju u poslovnom, ali i privatnom životu. Financijskim znanjem osoba kontrolira i upravlja svojim novcem te planira svoj osobni ili kućni budžet. Nadalje financijska pismenost je važna za ekonomiste i druge financijske djelatnike kojima je to posao. Važnost njihovog znanja se na kraju ogledava kroz poslovanje samog poduzeća.

¹ Balen, M. (2017): Financijska pismenost i obrazovanje u Hrvatskoj, Političke analize, Vol. 8 No. 32, str. 23

² Balen, M. (2017): Financijska pismenost i obrazovanje u Hrvatskoj, Političke analize, Vol. 8 No. 32, str. 23

1.2 Ciljevi istraživanja

Cilj rada je objasniti i prikazati važnost financijske pismenosti u današnjem turbulentnom poslovanju. Iako je u većini zemalja, kako razvijenih tako i zemalja u razvoju i onih nerazvijenih, pitanje financijske pismenosti prepoznato kao izuzetno bitno za daljnji razvoj i napredak, u slučaju Republike Hrvatske tek dobiva na pozornosti. Osim pitanja financijske pismenosti cjelokupnog stanovništva pojedinih zemalja postavlja se pitanje zanemarivanja tog segmenta u odgojno - obrazovnim ustanovama.

Cilj ovog rada je temeljem teorijskog i empirijskog istraživanja donijeti zaključke o značaju i ključnim aspektima financijskog znanja za donošenje poslovnih odluka s naglaskom na sklonost riziku.

1.3 Metode istraživanja

Prilikom izrade ovog rada koristile su se sljedeće metode:

- metoda analize,
- metoda sinteze,
- metoda komparacije,
- metoda kompilacije,
- metoda indukcije,
- metoda dedukcije,
- metoda klasifikacije,
- anketiranje,
- statističke metode.³

1.4 Struktura rada

Rad se sastoji od pet poglavlja. U uvodnom dijelu daje se pretpostavka i podloga za daljnja poglavlja. U drugom poglavlju rada definiraju se koncept i elementi financijske pismenosti te se ističe financijska pismenost kao suvremena potreba.

³ Zelenika, R. (1998): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka

U trećem poglavlju obrađuju se efekti financijskog znanja na poslovno odlučivanje te se definiraju pojmovi poput poslovnog odlučivanja, rizika te važnosti samog financijskog znanja u poslovanju. Četvrto poglavlje prikazuju provedeno istraživanje na uzorku od 56 ispitanika te se uz rezultate donose potrebni zaključci. Rad završava zaključnim razmatranjima.

2. OSNOVNA POLAZIŠTA KONCEPTA FINANCIJSKE PISMENOSTI

2.1 Definiranje financijske pismenosti

Pismenost općenito podrazumijeva koliko dobro pojedinac može razumjeti i koristiti dobivene informacije. Pojam pismenosti ne obuhvaća samo financijsku pismenost koja se odnosi na razumijevanje i vlastito znanje o financijama, već je proširena i na druga znanstvena i akademska područja poput informatičke pismenosti, statističke pismenosti, mirovinske pismenosti, zdravstvene pismenosti i slično.⁴

Pismenost u najširem smislu te riječi sastoji se od razumijevanja (tj. poznavanja riječi, simbola i aritmetičkih operacija) i korištenja (sposobnosti čitanja, pisanja i računanja) materijala koji se sastoje od proze, dokumenata i kvantitativnih informacija.⁵

Financijska pismenost najbolje se objašnjava pomoću pet temeljnih sastavnica:

1. znanja financijskih koncepata,
2. sposobnosti komuniciranja o financijskim konceptima,
3. sposobnosti upravljanja osobnim financijama,
4. vještine poduzimanja optimalnih financijskih odluka i
5. samouvjerenosti u planiranju budućih financijskih potreba.⁶

Financijsku pismenost kao višedimenzionalni koncept tumači Cvrnje. U svom radu definira financijsku pismenost kao mjeru znanja pojedinca o financijskim proizvodima, konceptima, matematičkim i numeričkim vještinama te mjera znanja i sposobnosti potrebnog za poduzimanje određenih financijskih aktivnosti.⁷

Financijske pismenost kod upravljanja osobnim financijama značajno se razlikuje od definicije financijske pismenosti kod upravljanja poslovanjem poduzeća, koja se očekuje od članova društva i menadžmenta, gdje se financijska pismenost obično definira posjedovanjem

⁴ Worthington, A.C. (2006): Predicting financial literacy in Australia, Financial Services Review No.15, page 6

⁵ Amari, M. i Jarboui, A. (2013): Financial literacy and decision making; An overview from Tunisia, International Journal of Information, Business and Management, Elite Hall, Vol. 5., No. 4., page 63

⁶ Remund, D. L. (2010): Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. The journal of consumer affairs. Volume 44, number 2, page 279

⁷ Cvrnje, D. (2014): Povezanost koncepta financijske pismenosti s uspješnošću upravljanja osobnim financijama. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet Zagreb, str. 22

znanja o financijskim izvještajima i posjedovanje vještina upravljanja mehanizmima interne kontrole i korporativnog upravljanja.⁸

Različiti autori različito definiraju financijsku pismenost. Neki autori npr. financijsku pismenost definiraju kao sposobnost čitanja, analiziranja, upravljanja i komuniciranja o pitanjima osobnih financija koje utječu na materijalno blagostanje kućanstva, drugi kao sposobnost pojedinca da razumije nove i složene financijske instrumente na temelju kojih donosi racionalne odluke koje dugoročno najbolje odgovaraju njihovim interesima, a neki pak naglašavaju da je znanje i iskustvo temelj financijske pismenosti.

Unatoč važnosti koju financijska pismenost dobiva u novije vrijeme, i dalje se u literaturi ne pridaje dovoljno pozornosti mjerenju financijske pismenosti te se pojmovi financijske pismenosti, financijskog znanja i financijskog obrazovanja često koriste kao sinonimi. Nepostojanje precizne i konzistentne koncepcije mjerenja financijske pismenosti stvara problem u utvrđivanju razina financijske pismenosti, mogućnosti njenog poboljšanja te mogućeg utjecaja na financijsko blagostanje.⁹

2.2. Koncept i elementi financijske pismenosti

Živi se u vremenu u kojem je pojedinac okružen mnogobrojnim i raznovrsnim informacijama pa se pismenost može smatrati ključnom vještinom društva. U suvremenim uvjetima poslovanja, koji su obilježeni značajnom konkurentnošću, da bi se ostvario pozitivan poslovni rezultat, odnosno da bi se dugoročno opstalo na tržištu, potrebno je donositi pravovremene i kvalitetne odluke, a za to je potrebno financijsko znanje i pismenost.

Financijsku pismenost možemo opisati kao krug kao što se vidi na slici broj 1. „Financijsko znanje pojedinca reflektira se u percipiranom znanju pojedinca i utječe na financijske vještine koje su opet određene financijskim znanjem.“ Financijsko ponašanje ovisi o nizu faktora, financijskom znanju, percipiranom znanju i financijskim vještinama, te naposljetku iskustvo stečeno kroz financijsko ponašanje doprinosi stvarnom i percipiranom financijskom znanju.¹⁰

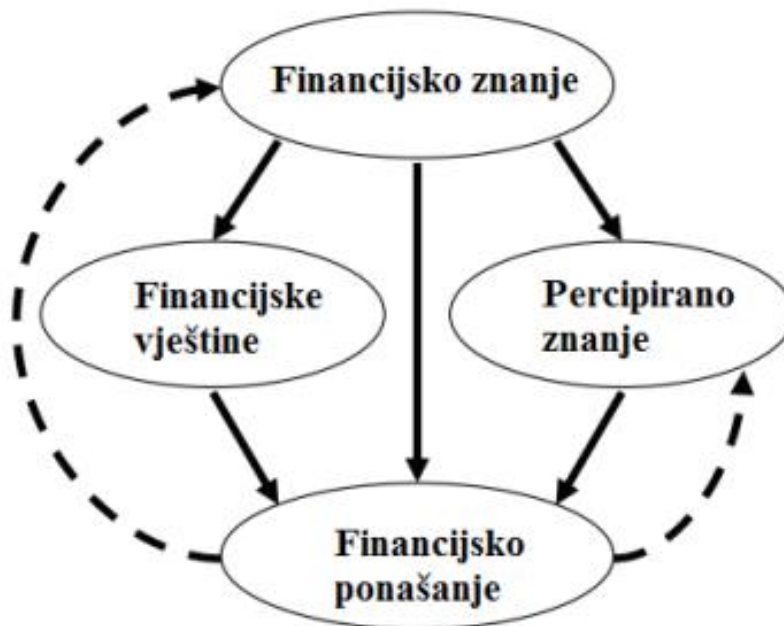
⁸ Worthington, A.C. (2006): Predicting financial literacy in Australia, Financial Services Review No.15., page. 62

⁹ Huston, S.J. (2010): Measuring Financial Literacy. The Journal of Consumer Affairs, Vol. 44, No. 2. page 305

¹⁰ Hung, A.A., Parker, A.M. i Yoong, J. (2009): Defining and Measuring Financial Literacy. RAND Corporation, working paper, page 12

Osim stvarnog znanja pojedinca ističe se i kategorija percipiranog znanja jer ljudi često nisu svjesni stvarnog opsega znanja kojeg posjeduju. „Ponekad osobe koje posjeduju veću dozu samouvjerenosti smatraju da znaju puno više nego što zapravo znaju i obratno kada osobe sa manjkom samopouzdanja ne vjeruju u vlastite kapacitete.“¹¹

Slika 1: Elementi financijske pismenosti

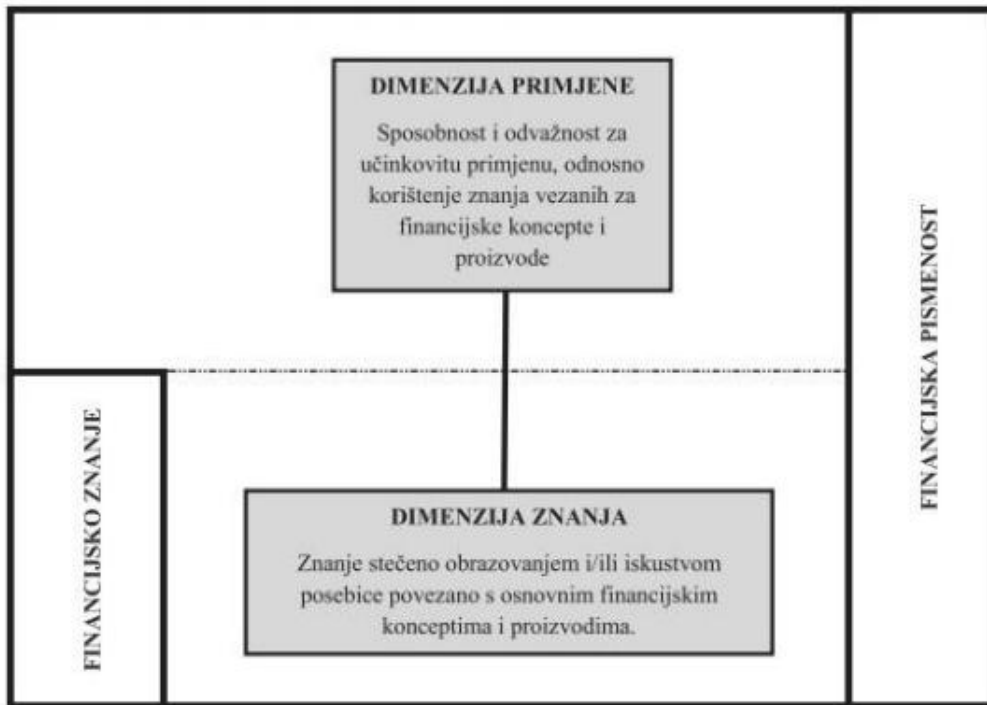

Izvor: Hung, A.A., Parker, A.M. i Yoong, J. (2009): Defining and Measuring Financial Literacy. RAND Corporation, working paper, page 12

Nastavno na prethodno, dvodimenzionalni koncept financijske pismenosti (slika 2) objašnjava se postojanjem dvije dimenzije, razumijevanje (financijsko znanje) i upotreba (sposobnost i samouvjerenost da se efektivno primjeni i koristi stečeno znanje). Cjelokupna financijska pismenost za temelj posjeduje financijsko znanje koje se stječe obrazovanjem i/ili iskustvom korištenja financijskih instrumenata za upravljanje osobnim financijama. Međutim posjedovanje samog znanja ne znači puno ukoliko pojedinac nema i samouvjerenost kojima može efektivno primijeniti i koristiti stečena znanja.

¹¹ Vukava, I. (2016): Financijska pismenost studenata u Republici Hrvatskoj. Diplomski rad. Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split, str. 14

Slika 2: Prikaz dvodimenzionalnog koncepta financijske pismenosti

Izvor: Golemac, Z. i Lončar, I. (2015): Važnost ekonomskog obrazovanja za unapređenje financijskog znanja, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, Vol. 13, No. 1, str. 153.

2.3 Financijska pismenost - suvremena potreba

Upravljanje osobnim (i kućnim) financijama u današnje je vrijeme sve zahtjevnije, bez obzira na to radi li se o podmirivanju trenutnih potreba i obaveza, štednji ili ulaganju s ciljem ostvarivanja zarade, upotrebi nekog financijskog proizvoda ili usluge.

U istraživanju o povezanosti financijskog znanja i ponašanja izjednačuju se pojmovi financijskog znanja i financijske pismenosti. U istraživanju je dokazano kako postoji povezanost između znanja i ponašanja odnosno da će povećanje znanja imati za posljedicu i poboljšanja u ponašanju pojedinca u smislu da će dobro informirani pojedinci donositi dobre financijske odluke koje će utjecati na povećanje sigurnosti i dobiti cjelokupnog financijskog stanja.¹²

¹² Hilgert, M., Hogarth, J., & Beverley, S. (2003): Household financial management: The connection between knowledge and behavior. Washington: Federal Reserve Bulletin, page 12

Danas, većina ljudi se nastoji usavršavati kako bi postali još bolji u svom poslu i okruženju. Napredovanjem i učenjem novih znanja čovjek postiže sve bolje rezultate te mu se sa znanjem otvaraju nove mogućnosti, znanje nitko ne može oduzeti. Čovjek je jedinstveno biće koje tijekom života neprekidno uči i razvija ponašanje koje će se odraziti u njegovoj budućnosti. Svaka je osoba sposobna primati brojne informacije i sve ono što okolina nudi, a potom to iskoristiti u različitim životnim situacijama i primijeniti na oblik poslovanja u kojem se trenutno nalazi.

Zbog sve složenijih financijskih proizvoda i usluga u rastućim i sve dinamičnijim financijskim tržištima financijsko obrazovanje je od velike važnosti. Financijski obrazovani pojedinci mogu pridonijeti ekonomskom rastu i razvoju te samim time smanjenju siromaštva. Financijska pismenost omogućuje donošenje racionalnih i dobrih financijskih odluka što pojedincima i njihovim obiteljima omogućuje bolju kontrolu nad svojim financijama. Važna je za dobro funkcioniranje financijskog sustava i gospodarstva u cjelini kako za razvijene zemlje tako i za zemlje u razvoju.¹³

Raspoređivanje sredstava za određenu namjenu, posjedovanje znanja i korištenje vještina za upravljanje financijama od velike je važnosti za svakog pojedinca. Svaki pojedinac svakodnevno donosi niz odluka povezanih s upravljanjem financijama, a da o tim odlukama uopće ne razmišlja u kontekstu financijske pismenosti. Neke od tih odluka ne moraju nužno imati poseban utjecaj (npr. određivanje budžeta za uobičajenu dnevnu kupnju namirnica manje vrijednosti), no neke sa sobom donose obaveze koje mogu znatno i dugoročno definirati kvalitetu života (npr. dugoročni krediti, određivanje sredstava za mirovinu ili ugovori o životnom osiguranju).

Iz svakodnevnih životnih situacija često se dovoljno ne promišlja o zbivanjima i pojavama koje mogu imati značajne posljedice. Neki su skloniji duže razmišljati o karakteristikama nekog potrošnog proizvoda za kućanstvo, nego o obavezama koje preuzimaju potpisom ugovora o financijskoj usluzi.

Brojni su razlozi zbog kojih je potrebno raditi na podizanju razine financijske pismenosti kod pojedinca. Globalizacija tržišta te sve složeniji financijski proizvodi i usluge dodatno otežavaju održavanju financijske stabilnosti. Mnoga su istraživanja pokazala da se financijski pismeniji potrošači više informiraju oko financijskih proizvoda i usluga tj. odgovornije se ponašaju po pitanju zaduživanja te na taj način doprinose stabilnosti financijskog tržišta,

¹³ Vehovec, M. (2011): Financijska i mirovinska pismenost; međunarodna iskustva i prijedlozi za Hrvatsku, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol 21, br. 129., str. 66

gospodarskom rastu i razvoju. S druge strane, pojedinci koji imaju nižu financijsku pismenost manje štede te vjerojatnost da će imati problema s dugovima i da će upasti u probleme s vraćanjem kredita je puno veća.¹⁴

Financijsko opismenjavanje je proces u kojem financijski potrošači/ulagači poboljšavaju svoje razumijevanje financijskih proizvoda i koncepata te putem informacija, uputa i/ili objektivnih savjeta razvijaju potrebne vještine i sigurnost kako bi postali svjesniji financijskih rizika i prilika, kako bi mogli donositi utemeljene odluke, kako bi znali gdje se obratiti za pomoć te kako bi poduzimali druge učinkovite mjere za poboljšanje svoje financijske dobrobiti.¹⁵

Institucije koje se bave obrazovanjem ne vode dovoljno računa o važnosti shvaćanja financijske pismenosti od najranije dobi, pa je zabrinjavajuće da države ne uvide programe i predmete kroz koje bi djecu od najranijih dana učile o važnosti financijske pismenosti i upravljanja svojim novcem, kako u budućnosti ne bi imali problema. Nadalje problematika financijske pismenosti je sve više predmet istraživanja mnogih stručnjaka. Očigledno je došlo do stvaranja svijesti kod ljudi i građana te stručnjaka za proučavanje i prihvaćanje metoda financijske pismenosti kao oblika funkcioniranja u svakodnevnom životu, bilo privatnom ili poslovnom a sve u cilju zadovoljavanja tekućih obveza i dugoročnog planiranja financijskih stavki.

¹⁴ Žalić, Ž. (2016): Doprinos financijske pismenosti uspješnosti hotelskog poslovanja. Diplomski rad. Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split, str. 22

¹⁵ Ministarstvo financija RH (2015): Prijedlog nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine, nacrt teksta od 26.siječnja 2015. godine

3. EFEKTI FINANCIJSKOG ZNANJA NA POSLOVNO ODLUČIVANJE U OKOLNOSTIMA RIZIKA: TEORIJSKI OKVIR

3.1 Osnove poslovnog odlučivanja

„Uspješnost ostvarenja ciljeva poduzeća ovisi o djelotvornosti organizacije njegovih poslovnih funkcija, odnosno posebnih zadataka koji čine proces reprodukcije svakog poduzeća, a obuhvaćaju: istraživanje i razvoj, nabavu, proizvodnju, prodaju, upravljanje ljudskim potencijalima te financije i računovodstvo.“ Poslovni proces raščlanjuje se na pojedine poslovne funkcije te se utvrđuje njihov status unutar poduzeća, takozvane organizacijske jedinice.¹⁶

Poslovni proces je strukturiran, analitičan, među funkcijski skup aktivnosti koji zahtijeva kontinuirano unapređenje. On predstavlja tijek aktivnosti s jasno definiranim početkom i završetkom te u više ili manje konstantnim intervalima kreira vrijednost za kupce.

Osnovna obilježja poslovnih procesa su sljedeća:

- svaki proces ima svrhu,
- svaki proces ima vlasnika,
- svaki proces ima početak i završetak,
- u proces ulaze inputi, a izlaze outputi,
- proces je sastavljen od sekvencijski izvedivih aktivnosti,
- na temelju ulaza i izlaza procesa lako se utvrđuje uspješnost procesa,
- da bi proces opstao treba imati poznate unutarnje i vanjske dobavljače i potrošače,
- unaprjeđenje procesa je neizbježno.¹⁷

Odlučivanje je kontinuiran proces koji traje određeno vrijeme, a završava donošenjem odluke. Naravno, trajanje procesa zavisno je od vrste odluke koja se donosi. Veliki broj odluka od donositelja odluka zahtijeva određeno znanje, pripremu i vrijeme za vrednovanje pojedine mogućnosti rješenja problema, ipak je sposobnost donošenja odluka vještina koja se usavršava vremenom i stječe iskustvom.¹⁸

Odlučivanje se definira i kao izbor između različitih inačica potrebnih za rješavanje poslovnoga problema. Ne postoji razlika između odlučivanja u privatnom životu i poslovnom

¹⁶ Zenzerović, R. (2007): Računovodstveni informacijski sustavi, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam „Dr. Mijo Mirković“, str. 66

¹⁷ Bosilj Vukšić, V., Hernaus, T., Kovačić, A. (2008): Upravljanje poslovnim procesima organizacijski i informacijski pristup, Zagreb: Školska knjiga, str. 14

¹⁸ Sikavica, P. (2014): Poslovno odlučivanje, Školska knjiga, Zagreb, str. 14

s obzirom na način odlučivanja, već je razlika u tome tko je donositelj odluke: privatna osoba ili pravna osoba koja predstavlja pojedini poslovni subjekt. Odluke se kod odlučivanja u poslovnoj sferi reflektiraju na veći ili manji broj zaposlenika, a ponekad i na sve zaposlenike. Odlučivanje se mora temeljiti na racionalnosti, logičnosti i sistematičnosti.

Odlučivanje se sastoji od nekoliko faza:

- identifikacija problema,
- definiranje zadatka,
- snimanje i analiza postojećeg stanja,
- traženje inačica rješenja problema,
- vrednovanje inačica rješenja problema,
- donošenje odluka,
- provođenje odluke i
- kontrola provođenja odluke.¹⁹

Što je razina odlučivanja viša, to je odlučivanje važnije i složenije jer se odnosi na veliki dio članova organizacije. Razlika između pojedinih radnih mjesta očituje se u tome koliko se odluka donosi na pojedinim radnim mjestima, te stoga razlikuju se menadžerska i izvršna radna mjesta, ali i menadžerska radna mjesta niže i više razine. Odluke koje se donose na tim pojedinim radnim mjestima ovisne su o vrsti poslovanja poduzeća, ali i o organizacijskoj strukturi.

3.2. Definicija i vrste rizika

Nekada je upravljanje rizicima u poduzećima bilo jednostavnije i poduzeća su poslovala u stabilnoj okolini. Danas je rizik neizostavni dio svake organizacije jer one djeluju u turbulentnoj, nepredvidivoj i za razvoj nesigurnoj okolini kojoj se nastoje prilagoditi. Kako bi pravovremeno odgovorili na nagle promjene iz okoline potrebno je kvalitetno upravljati i kontrolirati rizik kako ne bi došlo do razvijanja velike štete po poslovanje određenog poduzeća.

Postoje razne definicije rizika, koje navode rizik kao negativan utjecaj na pozitivne ciljeve poslovanja. U užem smislu rizik je opasnost gubitka ili štete, dok je u širem smislu mogućnost drukčijeg ishoda od očekivanog, koji može biti bolji ili lošiji. Rizične situacije koje su bitne za organizaciju, mogu odrediti tokove poslovanja i kvalitetu odvijanja poslovnih procesa,

¹⁹ Sikavica, P. (2014): Poslovno odlučivanje. Školska knjiga, Zagreb, str.14

osobito kada se promijeni stupanj poznatog rizika i kada se pojavi novo shvaćanje rizične situacije.²⁰

Rizik predstavlja mogućnost ostvarenja nepredviđenih i neželjenih posljedica. Rizik je povezan s neizvjesnošću i opasnošću. Opasnost nastaje kao mogućnost nepovoljnih i neželjenih rezultata, čije je upravljanje važan dio u poslovanju poduzeća.

„Rizik je dio svakodnevnice, jer u svim aktivnostima postoji vjerojatnost da se dogodi neplanirani događaj koji može imati negativni, ali i pozitivni utjecaj na situaciju. U poslovnom smislu rizik se definira kao djelovanje nesigurnosti na ciljeve organizacije, gdje ta nesigurnost može imati za posljedicu pozitivno i/ili negativno odstupanje od očekivanih rezultata.“²¹

Bešker ističe da rizik predstavlja jedinicu nesigurnosti, koja se može mjeriti, a onda i upravljati. Dok širi pojam menadžmenta rizika opisuje kao cjelovit proces identifikacije, procjene i analize rizika, s time da očekivana vrijednost predstavlja prosječni rezultat nepredvidivih situacija koje se ponavljaju.²²

Brojni su načini na koji se rizik može podijeliti, a temeljna podjela je na unutarnje i vanjske rizike. Kao što je prikazano na narednoj slici unutarnji rizici se mogu podijeliti na strategijske rizike, rizike upravljanja, operativne i financijske rizike, dok su vanjski rizici tržišni rizik, politički rizik, društveni i pravni rizik i elementarne nepogode.²³

²⁰ Bešker, M. (2009): Sustav upravljanja organizacijom, Oskar, Zagreb, str.54

²¹ Christopher, M. (2011): Logistics and Supply Chain Management, Velika Britanija, četvrto izdanje, str. 189

²² Bešker, M. (2009): Sustav upravljanja organizacijom, Oskar, Zagreb, str. 55

²³ Drljača, M., Bešker, M. (2010): Održivi uspjeh i upravljanje rizicima poslovanja. Poslovna politika, Beograd. str. 36

Slika 3: Unutarnji i vanjski rizici

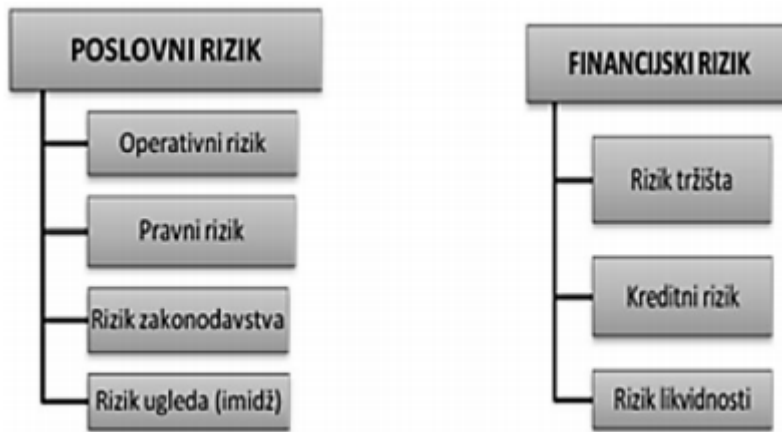
Izvor: Drljača, M., Bešker, M. (2010): Održivi uspjeh i upravljanje rizicima poslovanja. Poslovna politika, Beograd. str. 4.

Drugi način na koji možemo podijeliti rizike je na poslovne i opće rizike. Poslovni rizici su oni koje tvrtke samovoljno preuzimaju na sebe kako bi ostvarile profit, dok su opći rizici oni nad kojima tvrtke nemaju izravnu kontrolu. Poslovni rizici mogli poistovjetiti s unutarnjim, a opći s vanjskim rizicima.

Postoji i podjela na poslovne i financijske rizike pri čemu u poslovne rizike spadaju: operativni rizik, pravni rizik, rizik zakonodavstva, rizik ugleda, a financijske rizike čine tržišni rizik, kreditni rizik i rizik likvidnosti. (slika 4)²⁴

²⁴ Udovičić, A., Kaldec, Ž. (2013): Analiza rizika upravljanja poduzećem. Praktični menadžment: stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta, Vol. 4 No. 1, str. 1

Slika 4: Poslovni i financijski rizici

Izvor: Staniša S. (2017): Naplata potraživanja od kupaca. Diplomski rad. Sveučilište sjever, Sveučilišni centar Varaždin, str. 2

Menadžment predstavlja ključnu funkciju u poduzeću. Menadžment se može definirati kao ključna poluga u svakoj organizaciji, s kojom organizacija djeluje i kroz koje se prožimaju sve aktivnosti vezane za poslovanje. Odgovoran je za uspješnost cjelokupnog poslovanja, viziju, misiju, i izvršavanje najviših ciljeva poduzeća.²⁵

Učinkovit sustav upravljanja rizicima jedno je od najvažnijih instrumenata zaštite poduzeća od konkurencije te omogućuje poduzeću prepoznavanje prilika i pravodobno reagiranje na promjene. Menadžment rizika poduzeća odnosi se na događaje i okolnosti koje mogu negativno utjecati na poduzeće. Rizici su svakodnevna problematika strateškog menadžmenta, razvoja, proučavanja i organizacijskih teorija.

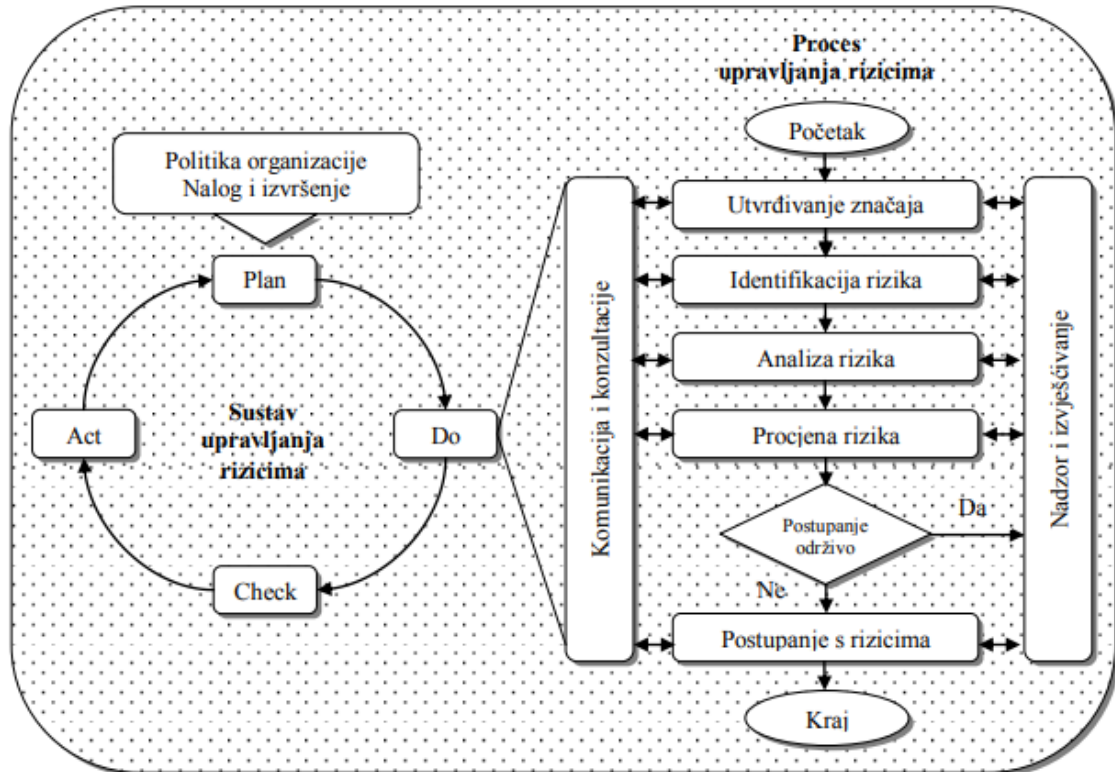
Upravljanje rizikom se sastoji od sljedećih etapa:

1. Poznavanje - u slučaju pojave rizika bitno je dobro poznavanje tržišta ponude i potražnje,
2. Poboljšanje – podrazumijeva se pojednostavljenje, poboljšanje pouzdanosti, smanjenje varijabilnosti procesa i smanjenje složenosti,
3. Utvrđivanje kritičnih točaka (čvorova i veza),
4. Upravljanje kritičnim točkama – nakon što su identificirani ključni čvorovi i veze postavlja se pitanje kako se rizik može ublažiti ili ukloniti. U najjednostavnijem slučaju ova faza trebala bi uključivati razvoj planova za mjere koje treba poduzeti u slučaju neuspjeha.
5. Poboljšanje mreže - u ovoj fazi podrazumijeva se uvođenje novih tehnologija

²⁵ Drucker, P. F. (2006): Practice of management. Naklada Ljevak Zagreb, str. 34

6. Uspostavljanje kontinuitetnog tima.²⁶

Slika 5: Prikaz procesa upravljanja rizika u poduzeću

Izvor: Drljača, M., Bešker, M. (2010): Održivi uspjeh i upravljanje rizicima poslovanja. Poslovna politika, Beograd. str. 12.

Kao što je vidljivo na prethodnoj slici proces upravljanja rizika u poduzeću sastoji se od nekoliko faza i elemenata. U prvom dijelu procesa upravljanja rizikom odvija se: (Plan) planiranje, (Do) djelovanje, (Check) kontrolu i (Act) poboljšanje. Ove se aktivnosti ponavljaju u ciklusima, uvijek na višoj razini kvalitete sustava upravljanja rizicima, odnosno veće razine sigurnosti od štetnih posljedica eventualnih događaja. Potom slijede konzultacije i savjetovanje o nastaloj problematici te se zatim provodi nadzor nad samim rizicima putem utvrđivanja, identifikacije, analiza te procjena. Na kraju se odabire potrebna metoda postupanja te se vrši nadzor i kontrolira nastali rizik.

²⁶ Christopher, M. (2011): Logistics and Supply Chain Management, Velika Britanija, četvrto izdanje, str. 198-205

3.3 Važnost financijskog znanja u poslovnom odlučivanju u okolnostima rizika

Financijsko znanje je iznimno bitno. Za svakog menadžera ono predstavlja osnovu za odlučivanje u nesigurnim poslovnim uvjetima. Smatra se da razvijenost vještina menadžera određuje ne samo razinu njegove osobne uspješnosti, već i razinu uspješnosti njegove grupe, odnosno organizacijske jedinice.

Danas, menadžeri djeluju u različitim sredinama koje se brzo mijenjaju, uz sve oštriju konkurenciju na tržištu, stoga je prijeko potrebno da se neprestano obrazuju. Visokorazvijeni zapadni svijet već je odavno spoznao važnost neprestanog obrazovanja menadžera. Vještine koje trebaju posjedovati menadžeri su iste za svaki menadžment u nekome poduzeću, ali se razlikuje stupanj njihove razvijenosti i upotrebe.

Razvojem internetskih tehnologija tradicionalno bankarstvo doživjelo je transformaciju u suvremeno (moderno) bankarsko poslovanje pod utjecajima različitih faktora. Svakim se danom pojavljuje sve veći broj informatički pismenih ljudi, ali i informatiziranih radnih mjesta koji pogoduju stvaranju povoljnijih uvjeta za razvijanje modernog bankarstva. Između ostalog, troškovi pružanja novih proizvoda i usluga sve su niži, što u konačnici većem broju klijenata omogućuje njihovo korištenje.²⁷

Utjecajem globalizacije i razvitkom tehnologije, financijskih tržišta postaju sve kompleksnija sa većim brojem sudionika i većim brojem faktora koji na njih utječu. Ove promjene uzrokuju poteškoće u stvaranju, implementiranju i praćenju financijskih planova. „Financijska pismenost ima i veliku važnost u području zapošljavanja. Kako bi pratili dinamične promjene u području karijere, promjene radnih mjesta i poslova, potrebno je učinkovito upravljanje programom osobnih financija kako bi premostili razdoblja kratkoročne nezaposlenosti.“²⁸

Naime financijski pismene osobe imaju veću svijest o novcu i raspodjeli istog te im je cilj upravljanja s novcem maksimizacija vlastite financijske pozicije. Spretno upravljanje novcem doprinosi većim povratima od ulaganja, manjem riziku te naposljetku većem financijskom blagostanju. S druge strane ako pojedinac, suočen sa sve većom kompleksnošću financijskih proizvoda i usluga koje se nude na financijskim tržištima, donese krivu financijsku odluku u pitanje dovodi financijsko blagostanje, kako osobno tako i ono osoba koje su o njemu ovisne (obiteljsko).

²⁷ Rose, P. S. (2003): Menadžment komercijalnih banaka. 4. izd. Zagreb: MATE, str. 44

²⁸ Cvrlje, D. (2014): Povezanost koncepta financijske pismenosti s uspješnošću upravljanja osobnim financijama. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet Zagreb, str. 22

Financijska pismenost je važna mnogim, znanstvenicima, psiholozima, lingvistima, soci antropolozima kao i pojedincima u medijima. Ovakvo zanimanje samo naglašava važnost koju pismenost ima u svijetu. Ipak najvažnija za pojedinca jer ima direktne implikacije na njegov život.²⁹

²⁹ Hung, A.A., Parker, A.M. i Yoong, J. (2009): Defining and Measuring Financial Literacy. RAND Corporation, working paper, page 23

4. PILOT ISTRAŽIVANJE EFEKATA FINANCIJSKOG ZNANJA NA POSLOVNO ODLUČIVANJE U OKOLNOSTIMA RIZIKA

4.1 Uzorak istraživanja

Ovo istraživanje se provodi u svrhu donošenja zaključka o značaju i ključnim aspektima financijskog znanja za donošenje poslovnih odluka s naglaskom na sklonost riziku. Kao ciljana populacija za provedbu istraživanja izabrani su studenti i studentice koji studiraju na Ekonomskom fakultetu u Splitu. U anonimnoj anketi dobrovoljno je sudjelovalo 56 ispitanika.

Struktura dobivenog uzorka ispitanika prikazana je u tablici 1. Dobiveni uzorak je prigodan te obuhvaća oba spola različitih godina studija i studijskih usmjerenja. U uzorku je gotovo dvije trećine ispitanica. Većina ispitanika koji su sudjelovali u ovom istraživanju pohađa treću i petu godinu studija. Istraživanje je provedeno u periodu od srpnja do kolovoza 2019. godine. Poziv za sudjelovanje u istraživanju i ispunjavanju web upitnika upućen je putem društvenih mreža (facebook).

Tablica 1: Struktura uzorka ispitanika

		N	%
SPOL	Muški	21	37,5%
	Ženski	35	62,5%
GODINA STUDIJA	Prva godina	7	12,5%
	Druga godina	10	17,9%
	Treća godina	18	32,1%
	Četvrta godina	3	5,4%
	Peta godina	18	32,1%
SMJER STUDIJA	Financijski menadžment	14	25%
	Menadžment	14	25%
	Marketing	14	25%
	Računovodstvo i revizija	14	25%

Izvor: Izrada studenta

Istraživanje je provedeno anketiranjem, odnosno ispunjavanjem anketnih upitnika i to anonimnim procesom kako se ne bi utjecalo na sam proces anketiranja, te kako bi se dobili vjerodostojni podatci vezani za financijsku pismenost. Detaljnije o strukturi anketnog upitnika slijedi u nastavku, a isti je priložen radu. Dobiveni odgovori analizirani su u MS Excel-u.

4.2 Anketni upitnik

Anketni upitnik je napravljen za potrebu istraživanja efekata financijskog znanja na poslovno odlučivanje u okolnostima rizika. Sastojao se od kratke upute na početku i 19 pitanja podijeljena u dva dijela. U prvom dijelu anketnog upitnika, nakon kratke upute, ispitanicima je bilo ponuđeno 10 pitanja (skale, pitanja sa više ponuđenih odgovora), dok je u drugom dijelu ispitanicima bilo ponuđeno 9 pitanja (otvorena pitanja, pitanja sa više ponuđenih odgovora).

Pitanja za prvi dio ankete o financijskoj pismenosti preuzeta su iz doktorskog rada Cvrilje³⁰, dok je drugi dio pitanja o sklonosti riziku preuzet iz istraživanja Pavić, Dulčić i Afirević³¹. Za ispunjavanje upitnika trebalo je otprilike 10 minuta. Upitnik je bio jednostavno oblikovan, te se u cijelosti otvarao u jednom prozoru pretraživača, a na samom njegovom kraju nalazila se tipka „pošalji“ pritiskom koje su podatci učitani u bazu i ispitanicima je prikazan tekst zahvale za sudjelovanje u istraživanju.

4.3 Rezultati pilot istraživanja

Cilj istraživanja je bio povezati financijsko znanje i sklonost riziku. U nastavku se daje analiza odgovora dobivenih anketiranjem.

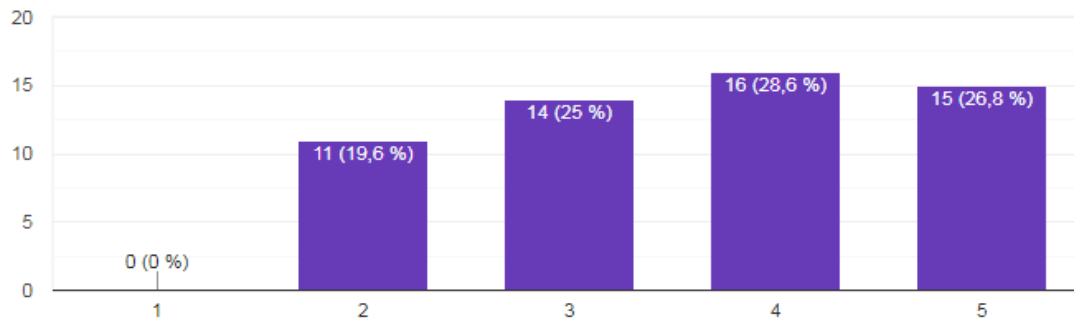
Ispitanicima je bilo ponuđeno pitanje da ocijene svoju sposobnost upravljanja novcem na skali od 1 do 5, pri čemu je 1 označavao nesposobnost upravljanja novcem, a 5 iznimnu sposobnost upravljanja novcem. Iz grafikona 1 je vidljivo kako najveći postotak ispitanika (28,6%) odgovorilo sa ocjenom 4 te 5 (26,8%), što dovodi do zaključka o percipiranoj visokoj sposobnosti upravljanja novcem. Zanimljivo da nitko od ispitanika nije odgovorio da se

³⁰ Cvrilje, D. (2014): Povezanost koncepta financijske pismenosti s uspješnošću upravljanja osobnim financijama. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet u Zagrebu, str. 320-325.

³¹ Pavić I., Dulčić Ž., Afirević N. (2007): Risk aversion of Croatian business students: Implications for economic and entrepreneurial behaviour, str. 832-833.

smatra nesposobnim za upravljanje novcem.

Grafikon 1: Ocjena sposobnosti upravljanja novcem

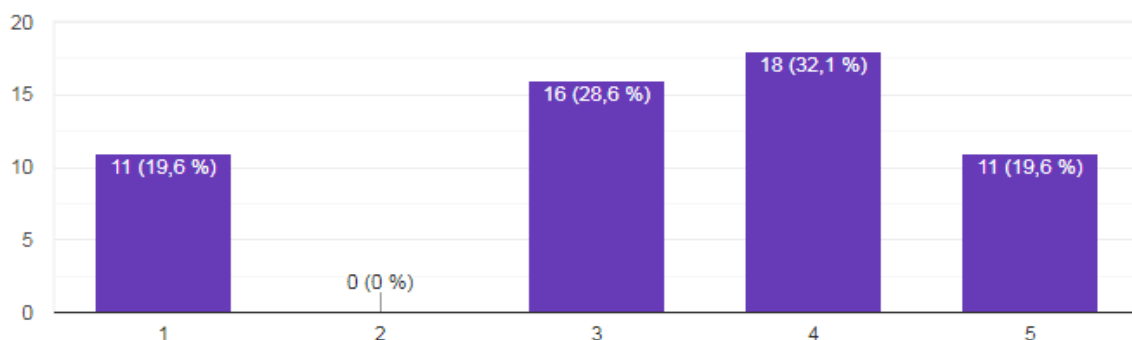

Izvor: Izrada studenta

Dalje u anketnom upitniku postavlja se pitanje koliko je važan odnos sa roditeljima, odnosno koliko roditelji utječu na sposobnost upravljanja novcem te gdje se najviše naučilo o upravljanjem novcem. Rezultati su prikazani grafikonima 2 i 3.

Od ukupno 56 ispitanika njih 11 odnosno 19,6% odgovorilo je da roditelji nisu imali nikakav utjecaj, dok njih 19,6% je odgovorilo kako su njihovi roditelji imali iznimno značajan utjecaj na njihovu sposobnost upravljanja novcem. Najviše ispitanika odgovorilo je ocjenom 4 odnosno njih 32,1%, dok je ocjenom 3 odgovorilo njih 28,6%.

Grafikon 2: Utjecaj roditelja na sposobnost upravljanja novcem

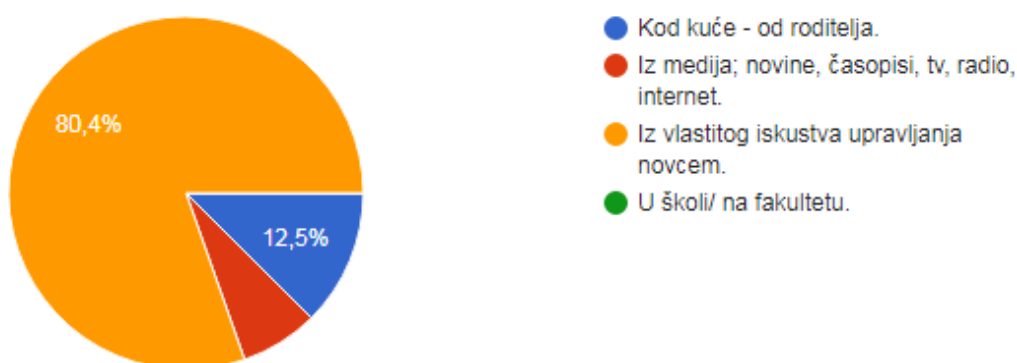

Izvor: Izrada studenta

Nadalje, postavlja se pitanje gdje se najviše nauči o upravljanju novcem, odnosno koliko se o upravljanju novcem nauči kod kuće od roditelja, iz medija (novine, časopisi, tv, radio, internet), iz vlastitog iskustva te koliko ispitanika smatra da su najviše naučili u školi/na

fakultetu. U grafikonu 3 je prikazano kako većina ispitanika 80,4% smatra da su o upravljanju novcem najviše naučili iz vlastitog iskustva upravljanja novcem, dok 12,5% ispitanih studenata navodi kako su o upravljanju novcem najviše naučili kod kuće. Najmanje ispitanih studenata, njih 7,1% je izjavilo da je o upravljanju novcem naučilo iz medija, a nijedan ispitanik nije odgovorio potvrdno da je o upravljanju novcem naučilo u školi/ na fakultetu.

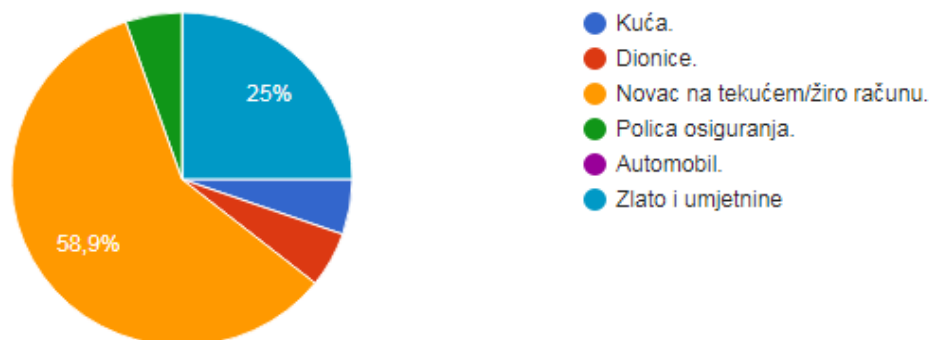
Grafikon 3: Upravljanje novcem

Izvor: Izrada studenta

Ovim anketnim upitnikom obuhvaćena su i pitanja vezana uz poznavanje osnovnih finansijskih pojmova i finansijska pismenost ispitanika. Rezultati su prikazani u grafikonu broj 4. Zanimljivo je da je na pitanje koja je od navedenih vrsta imovina najlikvidnija njih 41,1% odgovorilo netočno, dok je njih 58,9% odgovorilo tačno na postavljeno pitanje.

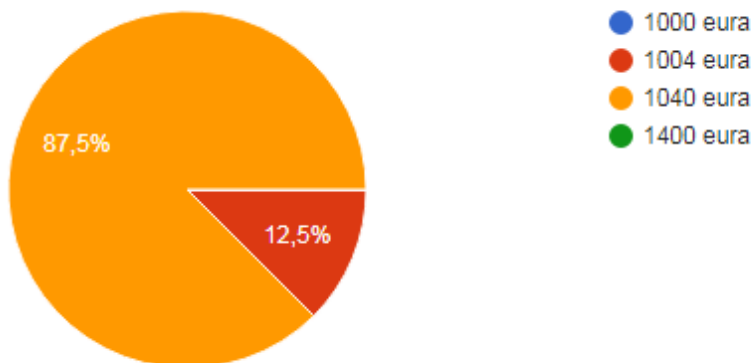
Grafikon 4: Osnovni financijski pojmovi

Izvor: Izrada studenta

Ispitanicima je bilo postavljeno pitanje ako polože štednju od 1000 eura uz godišnju kamatnu stopu od 4% koliko će imati novaca nakon godine dana. Ovo pitanje je bilo postavljeno kako bi testirali poznavanje kamatnog računa. Iz grafikona 5 vidljivo je da je 87,5% točno odgovorilo na postavljeno pitanje, dok njih 12,5% ne poznaje osnovne financijske pojmove.

Grafikon 5: Kamatna stopa

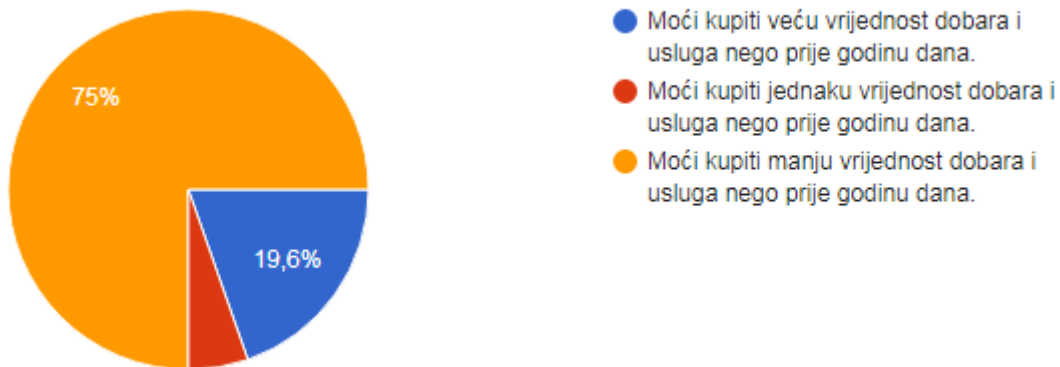

Izvor: Izrada studenta

Na postavljeno pitanje o odnosu kamatne stope na bankovnu štednju koja iznosi 3% i stope inflacije u svijetu koja iznosi 4%, ispitanicima je bilo ponuđeno odgovoriti hoće li nakon godine dana moći kupiti veću vrijednost dobara i usluga, jednaku vrijednost dobara i usluga ili manju vrijednost dobara i usluga. Od ukupno 56 ispitanika, njih 42 odnosno 75% odgovorilo je točno na postavljeno pitanje, dok je preostalih 25% dalo pogrešan odgovor. Iz grafikona 6 vidljivo je da je 19,6% smatra da bi nakon godine dana mogli kupiti veću

vrijednost dobara i usluga, dok njih 5,4% smatra da bi mogli kupiti jednaku vrijednost dobara i usluga (grafikon 6).

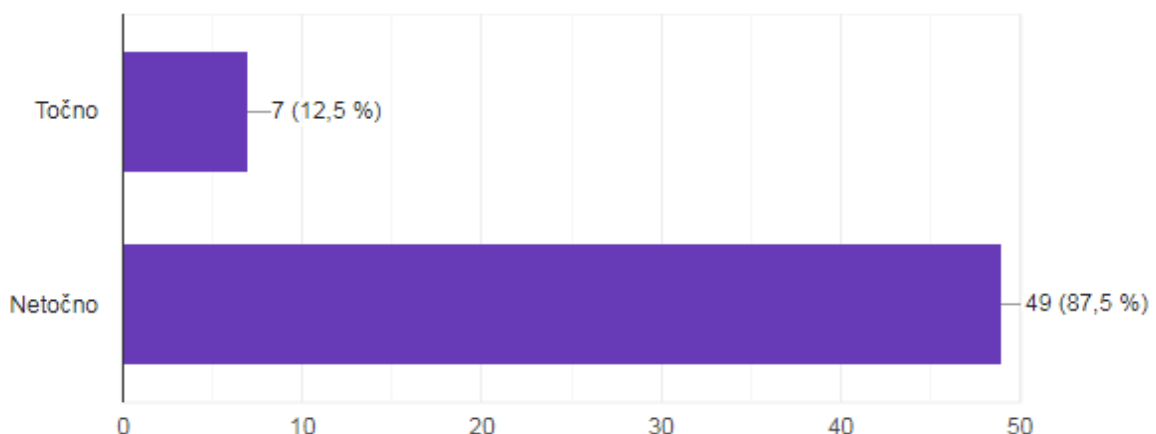
Grafikon 6: Odnos kamatne stope na bankovnu štednju i inflacije

Izvor: Izrada studenta

Za razliku od prethodnog pitanja, ispitanici su pokazali bolje financijsko znanje na pitanje povećava li se investiranjem sredstava u vrijednosne papire različitih emitenata rizik. Od ukupno 56 ispitanika, njih 49 odnosno 87,5% odgovorilo je točno na postavljeno pitanje, dok je preostalih 7 ispitanika odnosno 12,5% pokazalo da ipak ne poznaje pojam diversifikacije rizika (grafikon 7).

Grafikon 7: Investiranje u vrijednosne papire

Izvor: Izrada studenta

Nakon općih karakteristika ispitanika te prikazanih rezultata financijske pismenosti slijedi dio testiranja ispitanika i njihove sklonosti prema riziku. U anketnom upitniku ispitanicima su prezentirana tri različite poslovne situacije. U prvom scenariju podružnici prijete tužba za povredu patenta, u drugom mogućnost prestanak poslovne suradnje, a u trećem odluka o samostalnom ili zajedničkom ulaganju (prilog 1– anketni upitnik).

Odgovori na postavljena pitanja mogu se poistovjetiti s pet različitih načina suočavanja sa rizičnom situacijom i to:

- (a) sklonost riziku,
- (b) averzija prema riziku,
- (c) delegiranje u rizičnim situacijama (modifikacija rizika),
- (d) odgađanje konačne odluke u rizičnim situacijama (modifikacija rizika) i
- (e) prikupljanje više informacija u rizičnim situacijama (modifikacija rizika).

Jedan od načina modificiranja rizika jest delegiranje odluke na nekog drugog. S obzirom da se vrlo rijetko odluka u potpunosti može delegirati, delegiranjem dijela odgovornosti može se pokušati podijeliti rizik i odgovornost u slučaju negativnog rezultata.

Drugi način modificiranja rizika jest odgađanje konačne odluke. Odgađanje odluke neće eliminirati rizik, ali će omogućiti privremeno izbjegavanje i reduciranje rizične situacije dok se ne pojave nove mogućnosti.

Treći način modificiranja rizika jest prikupljanje više informacija, što je ujedno i poseban način odgađanja odluke. Naime više informacija o mogućim gubitcima i njihovim vjerojatnostima može biti jedan od načina umanjivanja rizika³².

³² Vojnić, P. (2012) : Stav prema riziku menadžera zaposlenih u Hrvatskim hotelskim poduzećima, *Ekonomski vjesnik : Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues*, Vol. 25, No. 2, str. 326-327.

Tablica 2: Način suočavanja s rizikom u tri različite poslovne situacije

Podružnici prijeti tužba za povredu patenta		Prestanak isporuke robe		Projekt – samostalno ili zajedničko ulaganje	
Riješiti slučaj na sudu	5,4%	Nastaviti isporučivati robu klijentu Y	17,9%	Samostalno ulaganje	44,6%
Riješiti slučaj nagodbom izvan suda	37,5%	Prestati s isporukom robe klijentu Y	12,5%	Zajedničko ulaganje	23,2%
Delegirati odluku na direktora poduzeća	5,4%	Delegirati odluku na direktora poduzeća	0%	Prepuštiti odluku direktoru poduzeća	0%
Odgoditi konačnu odluku	25%	Odgoditi konačnu odluku	25%	Odgoditi konačnu odluku	0%
Prikupiti više informacija	26,8%	Prikupiti više informacija	44,6%	Prikupiti više informacija	32,1%
Ukupno	100%	Ukupno	100%	Ukupno	100%

Izvor: Izrada studenta

U tablici broj 2 vidljivo je da ne postoji mogućnost izrade profila rizika ispitanika jer ne postoji kontinuitet u odgovorima. Osim u zadnjoj poslovnoj situaciji veći je postotak onih ispitanika koji modificiraju rizik. Kada se govori o modifikaciji rizika tri su najčešće korištena načina: delegiranje odluke, odgađanje konačne odluke i prikupljanje više informacija.

U prvoj poslovnoj situaciji u kojoj podružnici prijeti tužba za povredu patenta najveći broj ispitanika, njih 37,5%, odgovorilo je da bi slučaj riješili nagodbom izvan suda što bi značilo da nisu skloni rizičnom ponašanju. Samo 5,4% je sklonu riziku i riješilo bi slučaj na sudu. 57,2% ispitanika odlučilo se za modifikaciju rizika. Njih 26,8% se odlučuje za prikupljanje više informacija, potom za odgađanje konačne odluke 25%, dok najmanji postotak, njih 5,4%, se odlučuje za delegiranje odluke na direktora poduzeća.

U drugoj poslovnoj situaciji koja se odnosi na prestanak isporuke robe klijentu najviše ispitanika, njih 69,6% modificira rizik. Najveći postotak ispitanika, njih 44,6%, odlučuje se za prikupljanje više informacija, dok njih 25% se odlučuje za odgađanje konačne odluke. 12,5% bi prestalo s isporukom robe klijentu, dok njih 17,9% bi nastavilo isporučivati robu klijentu.

U trećoj poslovnoj situaciji najmanje je zastupljena modifikacija rizika, samo njih 32,1% bi prikupilo više informacija dok nitko ne bi odgodio konačnu odluku niti delegirao odluku na

direktora poduzeća. Skoro polovina ispitanika, njih 44,6% odlučilo bi se za samostalnu provedbu projekta, dok njih 23,2% ušlo bi u zajedničko ulaganje.

S obzirom na dobivene rezultate ispitanika koji su sudjelovali u anketnom istraživanju mogu zaključiti da je većina ispitanika sklonija modificiranju rizika. Analiza odgovora na različite scenarije pokazuje neusklađenost u stavu prema riziku. U prvom scenariju vjerojatnost pobjede na sudu je postavljena je na 50%, a samo njih 5,4% odabire ponašanje koje traži rizik. U drugom scenariju gdje je vjerojatnost uspješnog poslovanja postavljena na 75% logično bi bilo da najviše ispitanika bude sklono riziku. Međutim u tom slučaju većina ispitanika modificira rizik dok njih 17,9% je sklono riziku. Analizirajući prvi i drugi scenarij nije jasno zašto je u trećem scenariju najveći broj ispitanika sklono riziku, njih 44,6%, a vjerojatnost uspješne provedbe je postavljena na niskih 33,3%.

Od ukupno 56 ispitanika samo njih 15 je točno odgovorilo na sva pitanja vezanima uz financijsku pismenost. Njihov način suočavanja s rizikom u tri različite poslovne situacije predstavljeni su u tablici broj 3.

Tablica 3: Visoko financijsko znanje i sklonost riziku

	Scenarij 1	Broj ispitanika	Scenarij 2	Broj ispitanika	Scenarij 3	Broj ispitanika
	Riješiti slučaj na sudu	2	Nastaviti isporučivati robu klijentu Y	3	Samostalno ulaganje	6
	Riješiti slučaj nagodbom izvan suda	4	Prestati s isporukom robe klijentu Y	1	Zajedničko ulaganje	6
	Delegirati odluku na direktora poduzeća	2	Delegirati odluku na direktora poduzeća	0	Prepustiti odluku direktoru poduzeća	0
	Odgoditi konačnu odluku	6	Odgoditi konačnu odluku	5	Odgoditi konačnu odluku	0
	Prikupiti više informacija	1	Prikupiti više informacija	6	Prikupiti više informacija	3
Ukupno		15		15		15

Izvor: Izrada studenta

Kao što je vidljivo iz prethodne tablice, većina financijski pismenih ispitanika odlučuje se za modifikaciju rizika (delegiranje konačne odluke u rizičnoj situaciji, odgađanje konačne odluke u rizičnoj situaciji, prikupljanje više informacija u rizičnoj situaciji).

U prvoj poslovnoj situaciji 9 ispitanika odlučuje se za modifikaciju rizika, 4 ispitanika odlučuje riješiti slučaj nagodbom izvan suda, što prikazuje averziju prema riziku, dok samo 2 ispitanika je sklono riziku i riješilo bi slučaj na sudu.

U drugoj poslovnoj situaciji najveći broj ispitanika, njih 11, odlučuje se za modifikaciju rizika, 3 ispitanika je sklono riziku i nastavilo bi s isporukom robe klijentu, dok samo 1 ispitanik bi prestao s isporukom robe i izbjegao rizik.

U posljednjoj poslovnoj situaciji, broj ispitanika je podijeljen između samostalnog i zajedničkog ulaganja, njih 6 sklono je riziku, dok njih 6 ima averziju prema riziku. Samo 3 ispitanika odlučuju se za modifikaciju rizika.

Tablica 4: Nisko financijsko znanje i sklonost riziku

	Scenarij 1	Broj ispitanika	Scenarij 2	Broj ispitanika	Scenarij 3	Broj ispitanika
	Riješiti slučaj na sudu	1	Nastaviti isporučivati robu klijentu Y	7	Samostalno ulaganje	19
	Riješiti slučaj nagodbom izvan suda	17	Prestati s isporukom robe klijentu Y	6	Zajedničko ulaganje	7
	Delegirati konačnu odluku	1	Delegirati konačnu odluku	0	Delegirati konačnu odluku	0
	Odgodit konačnu odluku	8	Odgodit konačnu odluku	9	Odgodit konačnu odluku	0
	Prikupiti više informacija	14	Prikupiti više informacija	19	Prikupiti više informacija	15
Ukupno		41		41		41

Izvor: Izrada studenta

U prethodnoj tablici predstavljeni su rezultati financijski nepismenih ispitanika i njihov način suočavanja s rizikom. Od ukupno 56 ispitanika njih 41 nije odgovorilo točno na sva postavljena pitanja o financijskoj pismenosti. Iako ne postoji kontinuitet u odgovorima, većina financijskih nepismenih ispitanika odlučuje se za modifikaciju rizika, osim u posljednjoj poslovnoj situaciji u kojoj su ispitanici skloni riziku.

U prvoj poslovnoj situaciji 23 ispitanika odlučuje se za modifikaciju rizika. Njih 14 se odlučuje za prikupljanje više informacija, 8 ispitanika bi odgodilo konačnu odluku, a samo 1 ispitanik bi delegirao konačnu odluku. Sklonost riziku o ovoj poslovnoj situaciji ima samo 1 ispitanik, dok 17 ispitanika ima averziju prema riziku.

U drugoj poslovnoj situaciji 28 ispitanika odlučuje se za modifikaciju rizika. Njih 19 se odlučuje za prikupljanje više informacija, a preostalih 9 ispitanika bi odgodilo konačnu odluku. Sklonost riziku u ovoj poslovnoj situaciji ima 7 ispitanika, dok 6 ispitanika ima averziju prema riziku.

U trećoj poslovnoj situaciji najviše ispitanika, njih 19, skloni je riziku i odlučilo bi se za samostalnu provedbu projekta. Za modifikaciju rizika odlučuje se 15 ispitanika, dok 7 ispitanika ima averziju prema riziku.

Provedenim i dobivenim rezultatima istraživanja može se zaključiti da ispitanici koji imaju više financijskog znanja i financijske pismenosti, imaju sklonost donošenja nerizičnih odluka. S druge strane, financijski nepismeni ispitanici skloniji su modifikaciji rizika, osim u posljednjoj poslovnoj situaciji u kojoj pokazuju sklonost riziku.

5. ZAKLJUČAK

Živi se u vremenu u kojem je pojedinac okružen mnogobrojnim i raznovrsnim informacijama pa se pismenost smatra ključnom vještinom društva. Financijska tržišta diljem svijeta ubrzano se razvijaju usred globalizacije, pa financijska pismenost postaje sve važnija.

Danas stručnjaci sve više pozornosti predaju važnosti financijskog opismenjavanja te je pojam financijske pismenosti sve više proučavan i istraživana. Nažalost financijska pismenost još nije zaživjela kao vrsta predmeta u obrazovnim ustanovama osim na visokim školama i sveučilištima, te je nužno posvetiti više pažnje ovoj temi u budućnosti.

Financijska pismenost je važna ne samo u poslovnom svijetu, već i u privatnom životu. Obuhvaća sposobnost pri upravljanju osobnim financijskim sredstvima na učinkovit način, te donošenje odluka o osobnim financijama, kao što su investiranje, ulaganje u nekretnine, plaćanje fakulteta, planiranje budžet itd. Financijska pismenost pomaže pri određivanju rizika investicijskih sredstava te pomaže u postizanju financijske stabilnosti.

U ovom radu obrađena je problematika financijskog znanja i financijske pismenosti te poslovnog odlučivanja u uvjetima rizika. Na osnovu empirijskog istraživanja provedenog anketiranjem studenata Ekonomskog fakulteta u Splitu, dobiveni su rezultati koji potvrđuju važnost daljnjeg promicanja financijskog znanja i financijske pismenosti. Provedenim i dobivenim rezultatima istraživanja može se zaključiti da ispitanici koji imaju više financijskog znanja i financijske pismenosti, nisu skloni donošenju rizičnih odluka. Većina ispitanika odlučuje se za modifikaciju rizika (delegiranje konačne odluke u rizičnoj situaciji, odgađanje konačne odluke u rizičnoj situaciji, prikupljanje više informacija u rizičnoj situaciji), osim u posljednjoj poslovnoj situaciji gdje ispitanici imaju isti stav što se tiče sklonosti i averzije prema riziku. Financijski nepismeni ispitanici, također pokazuju sklonost modifikaciji rizika, dok u posljednjoj poslovnoj situaciji u kojoj su skloni riziku.

LITERATURA

1. Amari, M., i Jarboui, A. (2013): Financial literacy and decision making; An overview from Tunisia, *International Journal of Information, Business and Management*, Vol. 5, br. 4, str. 62-72.
2. Balen, M. (2017): Financijska pismenost i obrazovanje u Hrvatskoj, *Političke analize*, Vol. 8, No. 3, str. 22-26.
3. Bešker, M. (2009): *Sustav upravljanja organizacijom*, Oskar, Zagreb
4. Bosilj Vukšić, V., Hernaus, T., Kovačić, A. (2008): *Upravljanje poslovnim procesima organizacijski i informacijski pristup*, Zagreb: Školska knjiga
5. Christopher, M. (2011): *Logistics and Supply Chain Management*, Velika Britanija, 4 izdanje
6. Cvrlje, D. (2014): *Povezanost koncepta financijske pismenosti s uspješnošću upravljanja osobnim financijama*. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet Zagreb.
7. Drljača, M., Bešker, M. (2010): *Održivi uspjeh i upravljanje rizicima poslovanja*. *Poslovna politika*, str. 1-16.
8. Golemac, Z. i Lončar, I. (2015): *Važnost ekonomskog obrazovanja za unapređenje financijskog znanja*, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, Vol. 13, No. 1, str. 147 – 163.
9. Hung, A.A., Parker, A.M. i Yoong, J. (2009): *Defining and Measuring Financial Literacy*. RAND Corporation, working paper.
10. Hilgert, M., Hogarth, J. i Beverley, S. (2003): *Household financial management: The connection between knowledge and behavior*. Washington: Federal Reserve Bulletin
11. Huston, S.J. (2010): *Measuring Financial Literacy*. *The Journal of Consumer Affairs*, Vol. 44, No. 2, str. 296-316
12. Kefala, G. (2011): *Implications of financial literacy in developing countries*, *African Journal of Business Management*, Vol.5, br. 9, str. 3699-3705.
13. Ministarstvo financija RH (2015): *Prijedlog nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine, nacrt teksta od 26. siječnja 2015. godine*. Dostupno na <http://www.mfin.hr/hr/financijska-pismenost-potrosaca>
14. Pavić I., Dulčić Ž., Alfirević N. (2007): *Risk aversion of Croatian business students: Implications for economic and entrepreneurial behaviour*, str. 822-834

15. Remund, D. L. (2010): Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. The journal of consumer affairs. Vol. 44, No. 2, str. 276-295
16. Rose, P. S. (2003): Menadžment komercijalnih banaka. 4. izd. Zagreb: MATE
17. Sikavica, P. (2014): Poslovno odlučivanje, Školska knjiga, Zagreb
18. Staniša S. (2017): Naplata potraživanja od kupaca. Diplomski rad. Sveučilište sjever, Sveučilišni centar Varaždin
19. Udovičić, A. Kaldec, Ž. (2013): Analiza rizika upravljanja poduzećem. Praktični menadžment : stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta, Vol. 4 No. 1, str. 1
20. Vehovec, M. (2011): Financijska i mirovinska pismenost; međunarodna iskustva i prijedlozi za Hrvatsku, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol 21, br. 129., str. 65-85.
21. Vojnić, P. (2012): Stav prema riziku menadžera zaposlenih u Hrvatskim hotelskim poduzećima, Ekonomski vjesnik : Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues, Vol. 25 No. 2, str 326-339
22. Vukava, I. (2016): Financijska pismenost studenata u Republici Hrvatskoj. Diplomski rad. Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split
23. Zelenika, R. (1998): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka
24. Zenzerović, R. (2007): Računovodstveni informacijski sustavi, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam „Dr. Mijo Mirković“
25. Žalić, Ž. (2016): Doprinos financijske pismenosti uspješnosti hotelskog poslovanja. Diplomski rad. Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split.
26. Worthington, A.C. (2006): Predicting financial literacy in Australia, Financial Services Review No.15.

POPIS SLIKA, GRAFIKONA I TABLICA

Popis slika:

Slika 1: Prikaz financijske pismenosti kao kruga.	6
Slika 2: Prikaz dvodimenzionalnog koncepta.	7
Slika 3: Unutarnji i vanjski rizici	13
Slika 4: Poslovni i financijski rizik	14
Slika 5: Prikaz procesa upravljanja rizika u poduzeću.	15

Popis grafikona:

Grafikon 1: Ocjena sposobnosti upravljanja novcem	Error! Bookmark not defined. 20
Grafikon 2: Utjecaj roditelja na sposobnost upravljanja novcem	20
Grafikon 3: Upravljanje novcem.....	21
Grafikon 4: Osnovni financijski pojmovi.....	22
Grafikon 5: Kamatna stopa.....	22
Grafikon 6: Odnos kamatne stope na bankovnu štednju i inflacije.....	23
Grafikon 7: Investiranje u vrijednosne papire	23

Popis tablica:

Tablica 1: Struktura uzorka ispitanika	18
Tablica 2: Način suočavanja s rizikom u tri različite poslovne situacije	24
Tablica 3: Odgovori ispitanika	26
Tablica 4: Nisko financijsko znanje i sklonost riziku.	27

PRILOG 1 – ANKETNI UPITNIK

Poštovani/a,

Ovo istraživanje se provodi u svrhu izrade završnog rada na Ekonomskom fakultetu u Splitu. Cilj istraživanja je donijeti zaključke o značaju i ključnim aspektima financijskog znanja za donošenje poslovnih odluka s naglaskom na sklonost riziku. Anketa je u potpunosti anonimna i bit će korištena isključivo u svrhu navedenog istraživanja.

Hvala Vam na sudjelovanju.

1. Ocijenite svoju sposobnost upravljanja novcem na skali od 1 do 5.

Ne smatram se sposobnim Jako sam sposoban/a

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2. Koliko su Vaši roditelji utjecali na Vašu sposobnost upravljanja novcem?

Nikako Značajno

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3. Odakle ste najviše naučili o upravljanju novcem?

- a) Kod kuće - od roditelja.
- b) Iz medija; novine, časopisi, tv, radio, internet.
- c) Iz vlastitog iskustva upravljanja novcem.
- d) U školi/ na fakultetu.

4. Prema Vašem mišljenju koja je od navedenih vrsta imovina najlikvidnija:
- a) Kuća.
 - b) Dionice.
 - c) Novac na tekućem/žiro računu.
 - d) Polica osiguranja.
 - e) Automobil.
 - f) Zlato i umjetnine.
5. Ako Vam godišnja kamatna stopa na bankovnu štednju iznosi 3%, a inflacija je 4%, nakon jedne godine vi ćete:
- a) Moći kupiti veću vrijednost dobara i usluga nego prije godinu dana.
 - b) Moći kupiti jednaku vrijednost dobara i usluga nego prije godinu dana.
 - c) Moći kupiti manju vrijednost dobara i usluga nego prije godinu dana.
6. Ako položite na štednju 1000 eura uz godišnju kamatnu stopu od 4% nakon godine dana imat ćete:
- a) 1000 eura
 - b) 1004 eura
 - c) 1040 eura
 - d) 1400 eura
7. Investiranjem novca u vrijednosne papire različitih izdavača, ulagač povećava rizik.
- a) Točno
 - b) Netočno
8. Spol:
- a) Muški
 - b) Ženski
9. Godina studija:
- a) 1
 - b) 2
 - c) 3
 - d) 4

e) 5

10. Smjer:

- a) Financijski menadžment
- b) Informatički menadžment
- c) Menadžment
- d) Marketing
- e) Računovodstvo i revizija

SCENARIJ 1

Vaša tvrtka suočena je sa sudskim postupkom vezanim uz kršenje prava patenta zbog proizvoda kojeg planirate plasirati na tržište. Vaš pravni savjetnik procjenjuje da imate 50% vjerojatnosti da dobijete spor i uštedite iznos od 1 milijun eura, uz nastavak korištenja prava patenta. S druge strane, postoji 50% vjerojatnosti da izgubite na sudu i da Vam se zabrani korištenje patenta pri čemu imate troškove i izgublenu dobit u iznosu od 2 milijuna eura.

1. Koju biste od sljedećih mogućnosti izabrali?

- a) Riješiti slučaj na sudu.
- b) Riješiti slučaj nagodbom izvan suda.
- c) Delegirati odluku na direktora poduzeća.
- d) Odgoditi konačnu odluku (otići na sud, a ako suđenje ne bude išlo u Vašu korist, nagoditi se izvan suda).
- e) Prikupiti više informacija - savjetovanje s pravnim stručnjacima o mogućnosti pobjede na sudu.

2. Kolika je vjerojatnost (u %) da ćete se odlučiti na rješavanje postupka na sudu?

3. Ako vjerojatnost pobjede na sudu nije unaprijed određena, kolika je minimalna vjerojatnost za pobjedu koju biste prihvatili da se odlučite za suđenje?

- a) Ne bih se odlučio/la za sudski postupak bez obzira na vjerojatnost pobjede.
- b) Odlučio/la bih se za sudski postupak bez obzira na vjerojatnost pobjede.

SCENARIJ 2

Jedan od vaših najvećih klijenata (kompanija X) traži da prestanete isporučivati robu njegovu najvećem konkurentu (kompanija Y). Ukoliko to ne učinite kompanija X prijeti da će prestati poslovati s vašim poduzećem. Vaše poduzeće ima 3 milijuna kuna prihoda godišnje od klijenta X i 4 milijuna kuna od klijenta Y. Ukoliko odlučite i dalje isporučivati robu klijentu Y postoji 75 % vjerojatnosti da će Y nastaviti dobro poslovati i da će Vaše poduzeće imati 3 milijuna kuna gubitka (ovaj se gubitak odnosi na prekid poslovanja s kompanijom X). Međutim postoji i 25 % vjerojatnosti da će klijent Y bankrotirati i da ćete imati gubitak od 7 milijuna kuna (4 milijuna kuna od klijenta Y i 3 milijuna kuna od klijenta X).

1. Koju biste od sljedećih mogućnosti izabrali?

- a) Nastaviti isporučivati robu klijentu Y.
- b) Prestati s isporukom robe klijentu Y.
- c) Delegirati odluku na direktora poduzeća.
- d) Odgoditi konačnu odluku – (još neko vrijeme nastaviti s isporukom i poduzeću X i poduzeću Y dok se ne vidi kako će se situacija razvijati).
- e) Prikupiti više informacija – savjetovanje sa stručnjacima o poslovanju oba poduzeća.

2. Kolika je vjerojatnost (u %) da ćete nastaviti isporučivati robu klijentu Y?

3. Ako vjerojatnost uspješnog poslovanja Y nije unaprijed određena, kolika je minimalna vjerojatnost budućeg uspješnog poslovanja koju biste prihvatili da nastavite poslovati s Y?

- a) Ne bih se odlučio/la nastaviti isporučivati robu klijentu Y bez obzira na vjerojatnost budućega dobrog poslovanja toga klijenta.
- b) Odlučio/la bih se za nastavak isporučivanja robe klijentu Y bez obzira na vjerojatnost budućeg dobrog poslovanja tog klijenta.

SCENARIJ 3

Zaduženi ste za veliki projekt koji možete provesti samostalno ili ulaskom u zajedničko ulaganje (s nekim drugim poduzećem). Vaš savjetnik vjeruje da, ukoliko se odlučite na samostalno ulaganje, postoji 33% vjerojatnost da će Vaše poduzeće preuzeti veliki tržišni udio i da će stopa povrata na investiciju biti 22%, ali da isto tako postoji 66% vjerojatnost da će Vaše poduzeće preuzeti mali tržišni udio i stopa povrata na investiciju će biti 10%. S druge strane, ukoliko se odlučite na zajedničko ulaganje s drugim poduzećem, stopa povrata na investiciju bit će zajamčeno 14%.

1. Koju biste od sljedećih mogućnosti izabrali?

- a) Samostalno ulaganje.
- b) Zajedničko ulaganje.
- c) Prepustiti odluku direktoru poduzeća.
- d) Odgoditi konačnu odluku.
- e) Prikupiti više informacija – savjetovanje sa stručnjacima.

2. Kolika je vjerojatnost (u %) da ćete se odlučiti za samostalnu provedbu projekta?

3. Kolika bi trebala biti vjerojatnost da će Vaše poduzeće osvojiti veliki tržišni udio da se odlučite na samostalno ulaganje?

- a) Ne bih se odlučio/la samostalno ulagati bez obzira na vjerojatnost osvajanja velikoga tržišnog udjela.
- b) Odlučio/la bih se samostalno ulagati bez obzira na vjerojatnost osvajanja velikoga tržišnog udjela.

SAŽETAK

Cilj istraživanja je donijeti zaključke o značaju i ključnim aspektima financijskog znanja za donošenje poslovnih odluka s naglaskom na sklonosti riziku. Kao ciljana populacija za provedbu istraživanja izabrani su studenti Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. U radu su korišteni rezultati anketnog istraživanja koje je provedeno na uzorku od ukupno 56 ispitanika od kojih je njih 15 dalo točne odgovore na sva pitanja vezana uz poznavanje osnovnih financijskih pojmova. Rezultati istraživanja sugeriraju da ispitanici koji imaju više financijskog znanja i financijske pismenosti, nisu skloni donošenju rizičnih odluka, odnosno većina ih se odlučuje za modifikaciju rizika. S druge strane, financijski nepismeni ispitanici skloniji su modifikaciji rizika, osim u posljednjoj poslovnoj situaciji u kojoj pokazuju sklonost riziku.

Ključne riječi: financijsko znanje, poslovno odlučivanje, rizik.

SUMMARY

The purpose of this study was to draw conclusions about the importance and key aspects of financial knowledge for business decision making with an emphasis on risk preference. The target populations for this research were students of the Faculty of Economics, University of Split. The paper uses the results of a survey conducted on a sample of 56 respondents. Only 15 students provided accurate answers to all questions related to knowledge of basic financial concepts. The survey results showed that respondents with a higher level of financial knowledge and financial literacy are not willing to make risky decisions, most of them choose to modify risk. On the other hand, financially illiterate respondents are prone to risk modifications, except in the last business situation where the most respondents show risk seeking behavior.

Keywords: financial knowledge, business decision making, risk.